

A Bánk bán Temesváron

Ki ne tudná, hogy Katona József **Bánk bánjának** Temesváron nem lehet megfelelően teljes szereposztása? Az a régebbi vélemény, hogy „Bánk, a Nagyúr szinte maga a darab” (Kárpáti Aurél) inkább csak a bánki jellem és tragikum egyedülálló, de éppen a drámai helyzet végsőkig feszített bonyolultságától és a többi szereplő sorsától elválaszthatatlan, mindezt magába olvasztó tömörségére vonatkozik, de Petur, Tiborc és — a másik példuson — Gertrudis nélkül kiteljesedhetik-e igazán a rendkívüli tragédia? Nem beszélve arról, hogy a modern színpad az elnagyolt, ki-munkálatlan, homályban hagyott részleteket egyre kevésbé tűri, mert az élet és a gondolkodás fejlődött oda, hogy összefüggéseket keressünk, ha nem akarunk vakká és süketté válni.

Tompa Miklós, akit nem szokás a modern rendezők közé sorolni — és sok más értelemben nem is az —, erre az újdonságra, amely nálunk olyan nehezen szívódik fel a színpadi gyakorlatba, mindig is érzékenyebb volt sok fiatalabb pályatársánál. Az ő részletekre kiterjedő gondossága, viszonyítási és arányérzéke nélkül a kis létszámú temesvári társulat mindenügszeretetével együtt sem születhetett volna meg olyan Bánk bán-előadás, amelyben a néző élményszerűen ismer rá a legjobb magyar tragédiára.

Persze, hinni is kell abban, hogy a Bánk bán csakugyan remekmű, nemcsak iskolai emlékként ismételtetni, s Temesváron megvolt a vállalkozásnak ez a hitalapja. Ami nem csekélység, ha meggondoljuk, hogy Katona művét nemcsak születésekor üldözte a balsors, de egy rövid forradalmi közjáték után, amelyben a Bánk bánnak is megvolt a maga szerepe, mire Arany és Gyulai elismertette klasszikus értéként, már akkorra inkább csak a kegyelet és a kötelesség tartotta fenn a színpadon, újabb időkben pedig kimondva vagy kimondatlanul egészen árnyékává szegődött az értetlenség (Hevesi Sándor nem az utolsó volt, aki átírását vagy átjelenetetését javasolta). Hogy miért? Értették-e a századok a görög klasszikusokat s érti-e őket, ritka kivételektől eltekintve, a modern színpad? Miért lett csak legújabbban kortársunk Shakespeare? A Bánk bánról számtalanszor emlegették már „elhibázott remekmű“-ként, de hogy — apró napfogyatkozásain kívül — miben elhibázott, azt még soha senki meg nem mondta, ki nem mutatta. Fogadjuk el azt, hogy a tragédia kivételes esztétikai értékei a színpadra nézve mindig is kivételes nehézségekkel jártak és járnak egyre inkább. A Bánk bánban „a tragikum oly erős, minél erősb alig lehet” — írja Gyulai, s ehhez a nagyon magasrendű tragikumhoz bizony kellő emelkedettség szükséges. Nem hangban és taglejtésben, de lélekben és drámai erőben föltétlenül. Sinka Károly olyan színész, aki hozzá tud forrósodni a feladathoz.

Pedig inkább lírai alkat, a Nagyúr szerepére szálfatermetén kívül talán semmi sem predesztinálta, arca nem markáns, hanem kedves, hangja nem érces, hanem meleg és puha. Különös, hogy ezek a tulajdonságai együttvéve sem tudtak érvényesülni évekket ezelőtt látott kolozsvári Rómeójában, olyan visszafogott, olyan tartzkodó volt akkor. Most mintha éppen

séggel javára vált volna, hogy szinte adottságai ellenére kellett fölépítenie a súlyos szerepet, amiben csak a temperamentuma és közismerten szép szövegmondása volt a biztos támpont, a többi „drámai” küzdelemben kellett megszereznie hozzá. De így mindjárt sikerült megteremtenie magában azt az állandó, feszült lelki készenlétet, amelyben Bánk fájdalma és megrendülése, minden morális kétsége és tétovázása, elkerülhetetlen véres tette és tragikus összeomlása fokozatosan és logikusan érvényesíti a színpadi hitelét. Szép és nemes ívű alakítás a Sinkáé, amelyben a fájdalom, a megbántottság és a részvét azért egy fokkal mindig meggyőzőbb (jelenetei Melindával, Tiborccal jobban megmaradnak az emlékezetben), mint a komor férfilélek „szikrát okádó”, viharos lobbanásai — de ez már egy más Bánk lenne, méltánytalanság is számon kérni Sinkán. Alakítása így kerek és egységes, s bizonyára fontos lépés újabb nagy drámai szerepek felé.

Az előadás hiteles krónikájához hozzátartozik, hogy a Sinkáé mellé állítható teljesítményt ezúttal is Fábrián Ferenc nyújtotta, de most nem a második nagy férfiszerepben, nem drámai ellenlábasként, hogy az egyensúly meglegyen, hanem Biberachot játszotta. Aminek az lett a következménye, hogy elkerülhetetlenül kialakult közöttük a cseppet sem kívánatos Otelló—Jago erőviszony, annak ellenére, hogy Fábrián egy pillanatig sem volt Jago, még ritter és udvari ember is alig. Biberachban nincs szenvedély, mint Jagóban, nem tör nagy célra, csak a pillanatnyi hasznot nézi. Fábrián pedig még tovább faragott a szerepen. Lemondott például arról, ami előző Biberachok eléggé ellenzenes túljajdonasága volt, hogy mindig brillírozni akartak szellemes és okos leszólásaikkal a színpadról. Fábrián megelégszik azzal, hogy mindenről megvan a maga cinikus véleménye, a jómodort csak alkalmilag, szükség esetén használja, de mindjárt félredobja, mihelyt magára marad, egész tartásán lazít és vállát vonogatva jelzi, hogy „ez van, kár izgulni”. Ilyen korhű-és-mégis-mai alakítást ilyen nagyszerű vegyítésben, azt hiszem, Zeffirelli Rómeó és Júlia-filmjében láttunk utoljára. Arról már nem a színész tehet, hogy az erőviszonyok folytán alakítása körül nagyobb mágneses tér keletkezik, mint amennyit a szerep megkíván. Talán mégis ő lehetett volna Petúr, akit a bemutatón vendégként Tóth Tamás játszott (ezt az előadást, sajnos, nem láthattam).

Egyébként Tompa Miklós rendezői keze minden alakításon meglátszik, ha kisebb színészek játsszák is a nagyon jelentős szerepeket. Mindegyiknek megvan a maga pontos, dramaturgiai elemző munkával elkészült rajza, amelynek aztán tehetségük és színpadi gyakorlatuk mértékében igyekeztek megfelelni a szereplők, de valóban legjobb tudásuk szerint Széles Imre Mihályját, Jánó János Tiborcát, Koszta Gabriella Melindáját említeném első sorban. És vonakodva írom le — mert Bányai Irén figyelemre méltó tehetséggel indult úgy tíz évvel ezelőtt —, de sajnos elkerülhetetlenül a papírra kívánczik, hogy ha már a színház két vendéget is meghívott erre a fontos bemutatóra, nem hívhatott volna-e egy harmadikat is? A temesvári Gertrudist meghaladta a feladat nagysága, márpedig ez az a második legfontosabb szerep, amelytől nem lehet eltekinteni egy Bánk bán-előadásban.